

קהל עדת ישורון

ירושלים

שעור מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת דברים – חזון, תשס"ח:

חלק א'

מדיני תשעה באב שחל ביום א'

א] לדעת הרמ"א (סימן תקנ"ג סעיף ב') נהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב אחר חצות אלא בדברים המותרים ללמוד בתשעה באב, ולדבריו נהגו כך אפי' כשערב תשעה באב חל בשבת (ואף שאין אבילות בשבת, י"ל שכאן טעם האיסור הוא כדי שבתשעה באב לא יבוא להרהר בדברי תורה), והמשנה ברורה הסיק שאפשר להקל בזה (ועי' ארחות רבינו חלק ב' עמוד קמ"ד שהחזו"א החמיר בזה, והגר"ש דבליצקי כתב שעל כל פנים בפרהסיא אין לנהוג דלא כרמ"א, וצ"ע).

ב] ולכו"ע אחרי השקיעה ודאי שאסור בתלמוד תורה, כשם שאסור בכל העינויים בבין השמשות חוץ מנעילת הסנדל שאין צריך לחלוץ מבעוד יום, וכדלהלן (וכן מותר לשבת על כסא עד שחשיכה). ונראה שאף בדברים המותרים ללמוד בתשעה באב שרי ללמוד דוקא ביחיד, אבל אין לדרוש ברבים וכדן אבל (יו"ד סימן שפ"ד סעיף ד'), וצ"ע איך נהגו לדרוש ברבים בענייני היום (וגם יש שדורשים ומחדשים באגדה וכו', ולכאורה אין לזה היתר וכמ"ש המשנה ברורה סימן תקנ"ד ס"ק ה').

ג] בסעודה שלישית מותר לאכול בשר ולשתות יין אפי' כסעודת שלמה בשעתו, ומ"מ יפסיק מבעוד יום וכנ"ל, אולם אין צריך להוסיף מחול על הקודש. ואין לקחת בשבת תרופות להקלת הצום משום איסור רפואה, אולם אם ערבם קודם שבת במשקה וכדו' מותר לקחתם (עי' סימן שכ"ח סעיף כ"א). אף שבחול הדין הוא שאם גמר מלאכול ורוצה להמשיך לאכול אח"כ - ראוי שיתנה שאינו מקבל התענית, בשבת אין צריך להתנות (שער הציון תקנ"ג ס"ק ז'). וכתב הגר"ש דבליצקי שהנוטל מים אחרונים, ראוי שיטול קודם השקיעה.

ד] ברמ"א כתב שיש לחלוץ הנעלים אחר ברכו, והש"ץ קודם ברכו, וכתב הגרש"ז אויערבאך (שמירת שבת כהלכתה פכ"א הערה קע"ט) דהיינו דוקא בזמנם שהתפללו מבעוד יום, אבל כיום שנהוג להתפלל אחר צאת הכוכבים ראוי שיחלוץ כל אחד בביתו אחר צאת הכוכבים, לאחר אמירת ברוך המבדיל בין קודש לחול, וכן יחליף את בגדי השבת לבגדי חול.

יש הנוהגים לחלוץ הנעלים וכדו' לאחר עשרים דקות מהשקיעה, ויש המחכים עד זמן צאת השבת. וכשחולץ נעליו יזהר לא ליגע בהם כדי שלא יצטרך ליטול ידיו (משנה ברורה סימן תקנ"ג ס"ה, וכתב שם שאם נגע בהם ינקה ידיו בכל מידי דמנקי, ולכאורה הוא סותר לדבריו בסימן תרי"ד סעיף י"ד).

ה] אין להכין את בית הכנסת ולהביא ספרי קינות וכדו' עד שחשיכה, שאין מכינים משבת לחול. (אמנם ביוסף אומץ תרס"ח כתב להתיר משום שלא גזרו על השבות בבין השמשות, ואולם להכרעת המשנה ברורה סימן שמ"ב אין להקל בזה בבין השמשות דמוצאי שבת, ע"ש). ומ"מ אפשר להביא את ספרי הקינות וכדו' בשבת אם לומד בהם בשבת.

ו] מברכים על הנר קודם קריאת איכה. והגרש"ז אויערבאך (שמירת שבת כהלכתה פרק ס"ב הערה צ"ח) כתב שמכיון שלדעת הרמ"א אין אשה רשאית לברך על הנר ראוי שיברך בביתו בורא מאורי האש משחשיכה ויוציא את הנשים. (ומ"מ להלכה קי"ל שאף שאשה פטורה מברכת בורא מאורי האש, רשאית לברך לעצמה, וכמבואר בסימן רצ"ט משנה ברורה ס"ק ל"ה).

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

קטנים האוכלים בתשעה באב נהגו שאינם מבדילים (ואדרבה אם יבדילו יש חשש דאתו למסרך בגדלותם, וכדאיתא בעירובין מ: , ואין איסור להאכילם קודם הבדלה משום שי"א שבשנה זו אין חיוב הבדלה כלל, וגם דהוי אכילת היתר בזמן איסור, וכעין מש"כ המגן אברהם בסימן רס"ט).

ז] אולם חולה וכדו' הצריך לאכול, יבדיל קודם שיאכל, וי"א שיבדיל על מיץ טבעי שדינו כחימר מדינה, וי"א שעדיף להבדיל על מיץ ענבים ויטעימנו לקטן, ואם אין קטן יטעם בעצמו כמלא לוגמיו (מקורות לכל זה יתבארו אי"ה בארוכה בחלק השני). וכשמבדיל החולה לעצמו יכול להוציא גם את המתענים, וכן יכול אדם המתענה להוציא את החולה ויטעם החולה או הקטן וכנ"ל (הגר"ש דבליצקי, ואולם ע' בשערי תשובה סימן תקנ"ו ס"ק א' שנראה שהסתפק בכל זה).

ח] אין שאלת שלום בתשעה באב, ולכן אין לומר שבוע טוב או בוקר טוב וכדו' (משנה ברורה סימן תקנ"ד ס"ק מ"א, וע"ע לקט יושר עמוד ס"ו, וברמ"א יו"ד סימן שפ"ה סעיף א' שיש שנהגו להקל בזה, ואכ"מ).

ט] במוצאי הצום מבדילים על היין, ויכול הגדול לשתות בעצמו ואין צריך ליתן לקטן (משנה ברורה סימן תקנ"ו ס"ק ג'). ומשמע גם שמותר להבדיל על יין ואין צריך להדר להבדיל על מיץ ענבים דוקא.